
LEPRA Savaşında Neredeyiz?

Doç. Dr. Türkân SAYLAN

Yeryüzünde lepra kadar yanlış bilinen bir başka hastalık yoktur. Birçok ülkede, gerek toplumlar, gerekse başta hekimlerin oluşturduğu tüm tıp insanları, kendilerini efsanelerden ve safsatalardan kurtarmamış olarak lepranın korkunç ve kolay bulaşıcı bir âfet, bir felâket olduğu yanlış görüşünü bugüne dek yaşatabilmişlerdir.

Bir ülkenin lepra savaşında başarıya ulaşması bu nedenlerle çok çeşitli etkenlere bağlıdır. Bunların tümünü, ülkemizdeki durumu da dikkate alarak, önem sırasına göre gözden geçirmekte yarar olduğu kanısındayım. Şimdi sıra ile bu etkenleri gözden geçirelim :

1 — Sosyo-ekonomik koşullar :

Gelişmiş toplumlarda bu hastalık kendiliğinden azalıp kontrol altına alındığından büyük bir sorun oluşturmamaktadır. Lepra, sosyo-ekonomik sorunlarını kökten çözümlenmiş, insanların yeterli besin aldığı, rahat konutlarda sağlıklı yaşadığı toplumlarda kendi kendine yok olup gitmiş bir enfeksiyon hastalığıdır. Yüzyıl önce Norveç sokaklarında yüzlerce lepralı dolaşırken bugün doğal olarak hiçbir hasta kalmamıştır. Ayrıca toplumun tepkisiyle Amerika kıtasına göçüp iyi yaşam koşullarına kavuşan lepralıların hiçbiri yeni vatanlarında hastalığı kendilerinden sonraki kuşaklara aktaramamışlardır.

Sosyo-ekonomik sorunlarını çözümleyememiş ülkelerde ise bilgisizlik ve yersiz korkuların da eklenmesiyle lepra, çözümlenmesi güç bir sorun halini almaktadır.

Ülkemizde, pek çok yörede sosyal ve ekonomik koşullar, halkın önemsiz sayılan, sağlığı doğrudan bozmayan ufak şikâyetlerle hekime başvurmalarını önlemektedir. Lepranın ilk belirtileri ise, genel sağlığı etkilemeyen, deriye özgü basit leke ve kabartılar veya sinirlere ait hafif kalınlaşmalardan oluşur. Ülkemiz insanların kaçta kaç basit şikâyetleri için hekime başvurma gereksinimi duyar ve kaçta kaçı dilediği zaman gidebileceği bir hekim bulabilir?

Oysa lepra hastalığı bir insanda gerekli koşulları bulup oluşacaksa birçok seçenikle karşılaşır, yani bilimsel olarak birbirinden ayırılmamış dört tür lepradan ancak bir türü vücudunda geliştirebilir. Bu seçimi ise o insanın direnç mekanizması saptar. Böylece birbirinden farklı, çoğu kez dikkati kolay kolay çekmeyecek bazı «ilk belirtiler» ortaya çıkar. İşte önemli olan, bu erken belirtilerle hastanın hekime başvurma erginlik ve olanağına kavuşabilmesidir.

Erken devrede saptanacak hiçbir hastanın bugünkü modern tedavi koşullarında sakat kalmayacağı ve hastalığı başkalarına aşılamayacağı da açık ve seçiktir.

Demek oluyor ki lepra savaşında çözüm zincirinin ilk halkasını, toplumumuzun sosyo-ekonomik gücünün gelişmesi oluşturmaktadır.

2 — Hekim ve diğer sağlık görevlilerinin durumu :

Başka hekim olmak üzere tüm tıp insanların lepra savaşındaki durumunu iki yönden incelemek ve eleştirmek gerekir :

a) Bilimsel yetersizlik :

Leprada erken belirtilerin tanınması ve hastanın tedaviye alınması için ilk olarak yeterli bilgi gerekmektedir. Oysa, öğrencilik döneminde lepra eğitimi yeterli etkinlikte görmemiş, gerekli bilgileri edinmemiş, ülkemizde birçok hastalıkla ayırıcı tanıdaki önemini öğrenmemiş hekimlerimiz çoğunluğu oluşturmaktadır. Leprayı bütün geri dönüşü olmayan sakatlıklarıyla tanımanın bir yararı yoktur; zaten o duruma gelen hasta kendi tanısını kendi de koyabilir.

Bugün, tanı konmuş hastalara sorarsanız, değil ilk belirtiler, bütün tipik klinik tablonun oluştuğu durumlarda bile yıllar yılı hastanelere ve hekimlere taşındıkları halde tanı konmadığını size acıklı bir şekilde anlatırlar. Ne yazık ki konuyu gerçekten bilen, ilk belirtileri derhal tanıyıp hastayı sakatlıklar oluşmadan kurtaracak hekim sayımızın parmakla sayılacak kadar az olduğu hepimizce bilinmektedir.

Demek oluyor ki tıp eğitiminde öğrencilik döneminde geleceğin tıp insanlarına lepra konusunda yeterli kuramsal ve uygulamalı bilgilerin verilmesi ülke gerçekleri yönünden büyük önem taşımaktadır. Tıp fakültelerinde ve diğer tıbbî kuruluşlarda bu çabanın gösterilmesine büyük gereksinim vardır. Sayıları giderek artan tıp fakültelerinin pek azında lepra enstitüsü bulunması ve bu konuda eğitim yapılması gerçekleşmiştir. Lepra savaşında çözüm zincirinin ikinci önemli halkası olan bilimsel eğitime önem verilmesi ve organize edilmesi konusunda tüm sorumluları uyarmamız gerekir.

b) Davranış bozukluğu :

Ülkemizin aydın kesiminin çok önemli bir bölümünü oluşturan hekimlerimizin hükme yakın bir kısmı leprayı hâlâ korku filimlerinin, dehşet roman ve foto-romanlarının bilgi eşliğinde tanıyor, ondan kâbus gibi kaçıyor, korkuyor, hatta tiksiniyor ve bu olumsuz duygularını kendi cehalet kuyusuna gömeceğine çevresindeki topluma, meslekdaşlarına ve hastalarına aktarıyor. Böylece hem kendi görevini yapmıyor hem de başkalarının beynini olumsuz yönde yıkayarak lepra savaşı köstekliyor.

Evet, eninde sonunda tanısı konan hasta, kesin tedavisi 30 yıldır bilinen bu hastalıktan neden arınamıyor, neden hâlâ sakat olmaya devam ediyor? Neden dispanserine, hastanesine düzenli gitmiyor, neden ilâcını gerektiği şekilde almıyor?

İşte bütün bunlara, ülke sorunlarına yürekten eğilmesi doğal görevi olan hekimlerimizin ve diğer tıp insanlarımızın lepra konusundaki çağ dışı, çarpık tutum ve davranışları yol açıyor.

Sağlık merkezlerinden kovulan, itilip kakılan, kapının eşliğinden içeri sokulmayan, elinden bir kâğıdı bile alınmayan ve binbir aşağılamaya uğrayan hasta, öleceğini bilse bir daha bu yerlere gitmek, bu insanları görmek istemiyor.

Ayrıca, lepra sağlık kuruluşlarında ard düşüncesiz çalışmak isteyen birçok açık görüşlü, yürekli insan da «aklından zorun mu var, buralarda çalışıp hayatını tehlikeye mi atacaksın, oraya girersen buraya uğrama» gibi olumsuz sözlerle saptırılıyor ve hizmetlerin yürütülmesi önleniyor.

Bir üniversite profesörünün «Kardeşim, ben leprayı Ben Hur filminde tanıdım. Bana ne kadar bilimsel açıklamada bulunursan bulun bu korkuyu yenemezsin» diyebileceğini düşünebilir misiniz?

Lepra konusunda böylesine cahil ve tutucu oluşumuz belki ülkemiz sınırları içinde dikkati çekmemektedir; lâkin dış ülkelerde bu konuda çalışan hekim ve kuruluşlar bu davranış bozukluklarımızı yakından izlemekte, kınamakta ve dolayısıyla saygınlıklarını yitirmektedirler.

Lepra basilini bulan Dr. Hansen'den başlayarak bugüne dek süren gelen lepra basilini insandan insana aşılama deneylerinin hiçbiri olumlu sonuç vermediği gibi bugüne dek hiçbir sağlam sağlık personelinin de lepraya yakalandığı görülmemiştir.

Lepra savaşında başta hekim, hemşire ve tüm sağlık elemanlarının bu yersiz korkulardan sıyrılarak görevlerini yapmaları yine bir eğitim sorunudur ve yeni ve doğru bilgilerle yetişecek yeni kuşakların çözümlenmesini beklemektedir.

3 — Halkın eğitimi sorunu :

Hekim ve diğer sağlık elemanlarının çarpık tutumları düzelmedikçe lepranın çok zor bulaşan, kolay tanınan ve tedavisi kesin bir hastalık olduğuna halkı inandırmak ne derece olasıdır? Demek oluyor ki bu konuda içine düştüğümüz kısır döngüden bizi ancak hekim ve diğer tıp insanların yürekli ve aydınca tutumları kurtaracaktır. Hekim lepralı hastasına candan davranır, korkusuzca muayene eder gerekeni yaparsa, onu gören tüm çevre de kolayca aynı davranış içine girer. Hekim lepralıya herhangi bir başka hastaya gösterdiği ilgi, sevgi ve anlayışı gösterirse, kendisine bu konuda yöneltilen soruları çağdaş bilgilere dayanarak yanıtlarsa, sırasında aksine davranışları kınayarak gerçekleri yürekli açıklarsa, kısacası kendisine düşen toplumu aydınlatma görevini uygularsa bu korku ve tepkinin kısa sürede giderilmesi olasıdır.

Halk eğitimi, bugün gelişmiş toplumlarda sorun olmaktan çıkmıştır. Genellikle herkes tedaviye alınmış lepralıdan kendisine zarar gelmeyeceğini, işyerinde birlikte çalışmasının, aynı çatı altında yaşamasının sakıncalı olmadığını bilir.

Yabancıların ülkemizde lepra hastaneleri bulunduğunu öğrenmelerinin ülkemiz turizmine kötü etki yapacağı yolunda bir süre önce yoğunlaşmış bir tutum vardı. Oysa dış ülkelerin insanı sokakta kendi kaderine terkedilmiş, dilenen lepralıları görünce bizi kınar lepralıların bakımı, hekimlerimizin eğitim gördüğü hastane ve enstitülerimizin varlığı ise yabancılar da ancak hayranlık uyandırır.

Ülkemizde, tedavisini sürdüren, çevresine hiçbir zararı kalmadığı tıbbî raporla saptanan bir işçinin tanısı öğrenildikten sonra işini sürdürmesi hâlâ olanaksızdır. Çevrenin tepkisi onu istenmeyen adam haline getirir. Kısa sürede bir bahane ile işten atılır. Doğaldır ki bundan sonra hasta kendi yaşamını sağlamak için daha güç işlere sarılır, tedavisini de bırakarak yeniden kendisi ve toplumu için zararlı hale gelir.

Her konuda birlik ve beraberlik içinde davranmasını bilmiş olan Türk toplumuna lepranın gerçek anlamı, her türlü iletişim aracıyla (Radyo, T.V., basın) anlatıldığında, konferanslar, oturumlar, gösteriler, ilânlar ve afişlerle sorun ortaya konulduğunda ve bu konuda elbirliği ile çalışıldığında kesinlikle sonuç alınacağını umuyoruz.

Ocak 1976'da İstanbul'da kurulan Cüzzamla Savaş Derneği gönüllü elemanlarla cüzzam savaşının halkalarını tamamlamaya çalışmakta kıyasıya bir çaba içindedir. Yukarıda sözü edilen hekim ve tıp insanları ile halkımızın eğitimini kısıtlı olanaklarıyla üstlenme durumundadır.